

sonló funkciót tölt be Németh László pályáján, mint Adyén a publicisztika: pályanyitó műfaj, a dilettantizmusból való kiemelkedés alkalma. A prózáíró Németh versekben készül el, mint a költő újságcikkekben.” Itt és máshol is nyilvánvaló: Németh László gondolatvilága, hihetetlenül gazdag, sokarcú szellemi öröksége a fogékony és vállalkozó kedvű irodalomtörténész utódnak mintegy segítségére siet. Németh László gondolata alkalmas arra, hogy Grezsa Ferenc önnön hivatását tisztán láthassa: „Nálunk a művek megszületnek, de elmarad az a kritikai munka, amely a nemzeti műveltség részeként az olvasók tudatába építi őket.” Hozzátehetjük a mából nézve: ha nem maradt volna el, ma kevesebb korrupció, nagyotmondás, kulturálatlanság nehezítené Magyarország amúgy sem könnyű sorsát.

Nem hiányzik Grezsa Ferenc Németh Lászlóról szóló monográfiáiból és tanulmányjaiból a vitázó kedv sem. De sosem durva, sosem ingerült. Azt írja például, hogy Németh László nagy gondolkodó volt, de „nem annyira a felfedező, mint inkább a szintézisre törekvő fajtájából, akinek eredetisége főképp művének szerkezetében rejlik, nem pedig elemeiben.”

Németh László enciklopédikus világméretű értelmezésében nagy segítségére volt Grezsa Ferencnek bámulatos világirodalmi ismeretanyaga. (S megint egy személyes emlék: nem szakszerű helyettesítésre küldték be a mi lármázó osztályunkba. Elkezdett mesélni a középkorról, a régi egyetemekről, azok autonómiájáról, hogy oda rendőr, katona be nem tehetette a lábát, hogy a diákok ágyúval lőttek kifelé, ha akartak, mégsem eshetett bántódásuk. Vajon miért erről beszélt? Talán a tanintézmények valamikori önállósága, megbecsültsége iránt akart nosztalgiát ébreszteni 1961-ben? S honnan és miért olvasott ennyit a középkorról, amiről soha egy sort sem írt?)

Azzal is nyilvánvalóan tisztában volt Grezsa Ferenc, hogy a Kisebbségben meglehetősen igazságtalan képet ad a magyar kultúráról, hígmagyarnak nyilvánítva nemcsak Kazinczyt, de Kölcseyt is, Kazinczyban a diktátor-féltehetség Babits kártékony munkálkodásának modelljét ismerve fel. Természetesen sem Kazinczy, sem Babits nem volt diktátor féltehetség, mégha tévedhetetlen végső orákulum sem, itt azonban Németh nyilvánvalóan Babits-csal való szakításához keresett történelmi illusztrációt. (Ne feledjük – s Németh maga is utal erre – hogy személyes sértettségből is el lehet jutni nagy felfedezésekhez.) Grezsa Ferenc azonban nem ezt a szubjektív beállítást emeli ki, hanem azt, hogy a *Nyugat*-tól való eltávolodás indulata micsoda irodalomszervező energiákat és szemnyitó tanulmányokat szabadított fel, ami azután a 30-as évektől szinte a 70-es évekig nemzedékek és értékek sorát segítette csatasorba. Grezsa elsődleges célja tehát nem az igazság patikamérlegesen történő mérlegelése kellett legyen 1970-ben, 1880-ban, hanem olyan nemzeti és etikai értékrend sugalmazása, amely az egyre szabadabb szellemi légkörben korábban tiltott gondolatok működésbe hozásához vezethetett el.

A Németh László életműben felmutatott (maig érvényes és nélkülözhetetlen) lényeg: „a magyar kultúra műhelyeit óvni a nacionalista kérdés gőzétől és a nemzeti közömbösség szétoldó megalkuvásától.” Grezsát egy tragikus, de mégis diadalmos élet pátosza ihleti: a nagyság olyasfajta inspiráló ereje ez, ami a nagy feladat pártolására és vállalására ösztönöz. (Németh Lászlót sem érdekelte a program nélküli tragikum, csak a Széchenyi-féle nagyság, melynek esetén a tragikum a program kudarca, de a program feltétele is a tragikus nagyság bukásának.) S valóban: Németh László interpretátora azonosulni tudott a Németh László-i program tartópillérével, az emberi és közösségi jelentésben megfogalmazott üdvösségügy szolgálatával. Egy helyütt Pilinszkyt idézi, talán Németh Lászlót, talán önnön sorsát is a szellemi és erkölcsi kiválóság sebezhetőségével vetve egybe: hasonlók ők az ég madaraihoz, a teljes égbolt a hazájuk, de bárki golyója eltalálhatja őket.

Dr. Imre László
(Fotó: Dr. Grezsa István)

Fenyvesi Félix Lajos

Városszéli ház

Grezsa Ferenc nyolcvanadik születésnapjára

Tékozló, ellobbant-életű Professor!
Képzellek most egy régi, ősz-arany
szeptemberben a gimnázium udvarára,
kezedben hatalmas aktatáska,
kitömve súlyos könyvekkel.
Húsz éve, hogy nem láttalak, nem jössz
kora reggel, ha nyílnak az ég redői,
a roppant idő örök foglya vagy;
én mégis eltűnődöm újra: ott
ülsz zúgó hárs fáklyás lombja alatt,
előtted a NÉMETH LÁSZLÓ-breviárium,
mindennapi kedves, szent könyved.

Ezüst hajú hitvesed szelíden
emlékezett: a halál ágya
mellett is ott sorakoztak kötetei.
Talán fájó-búcsúzó
sorait olvastad az éjszakában.

S mikor nagy munkád végére értél,
az élő Isten két karjába ölelt.

A kiégett hantú, tört sírköves
temetőben megkereslek mindig.
Jó az alkonyi csend.
Önmagunk helyett álmodni
boldogabb életet másnak.

Ahogy hú Mestered virrasztott
csillagtalán sajkódi nyárestén,
úgy fejtjük mi is tonnás mondatait
(van benne élet, titok, tűnő idő)
s nem kell kilesnünk az ablakon, hogy
tudjuk, mi tombol a veszett világban.

Halljuk biztató szavad, árad
belőle a szellem tisztasága, ahogy
kezed szívünk elé emeled pajzsként –
óvjuk a szépet és veszendőt.